

технологічний розвиток України... Аналітичні матеріали до парламентських слухань «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 рр. / за ред. Л. І. Федулової. – К. : Інститут економіки та прогнозування НАН України, 2009. – С. 103. 4. Людський розвиток регіонів України: аналіз та прогноз (колективна монографія) / за ред. Е. М. Лібанової. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. – 328 с. 5. Економіка і організація інноваційної діяльності. – К. : Професіонал, 2004. – 818 с.

Стаття надійшла до редакції
10.12.2009 р.

УДК 338.439.4:636.5 (477.46)

Яценко М. В.

СУЧАСНИЙ РІВЕНЬ І ПЕРСПЕКТИВИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ М'ЯСНОГО ПРОМИСЛОВОГО ПТАХІВНИЦТВА (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Анотація. Досліджено стаж підприємств промислового птахівництва м'ясного спрямування Черкаського регіону, виділено основні недоліки в організації їх діяльності, а також наведено пріоритетні напрями ефективності їх розвитку.

Аннотация. Исследовано состояние предприятий промышленного птицеводства мясного направления Черкасского региона, выделены основные недостатки в организации их деятельности, а также представлены приоритетные направления эффективного их развития.

Annotation. The article deals with the condition of the industrial enterprises of poultry-breeding of a meat sector in Cherkassy region. The main disadvantages in their activity organization are pointed out, as well as the priority directions of their effective development are shown.

Ключові слова: розвиток м'ясного птахівництва, продуктивні підкомплекси АПК, продовольча безпека інвестиції, технологія.

У процесі переходу до ринкових методів управління економікою у функціонуванні підприємств промислового птахівництва нагромадилися значні проблеми, які були зумовлені низькою купівельною спроможністю населення, порушенням міжгосподарських зв'язків, погіршенням технологічного стану процесу виробництва, надмірним податковим тиском на виробників продукції, подорожчанням кредитів, скороченням державного фінансування. Усе це призвело до істотного зменшення обсягів виробництва та реалізації продукції птахівництва.

Починаючи з 1999 р. в галузі промислового птахівництва розпочався процес відродження: українські підприємства нарощують обсяги виробництва, розширюють асортимент, отримують прибутки. Покращуються показники забезпечення потреб населення у продукції птахівництва. Незважаючи на це, проблему підвищення ефективності функціонування підкомплексу не можна вважати вирішеною.

У такій ситуації особливого значення набуває проведення якісного аналізу функціонування регіонального птахопродуктового підкомплексу, який дозволив би виявити резерви збільшення обсягів виробництва продукції, поглиблення її переробки, забезпечення інноваційного шляху розвитку, отримання підприємствами прибутків.

Питанням підвищення ефективності функціонування продуктивних підкомплексів АПК, зокрема птахопродуктового, присвятили свої праці чимало вітчизняних вчених-аграрників: Андрійчук В. П., Березівський П. С., Гайдуцький П. І., Галанець В. Г., Гарасим П. М., Мельник А. Ф., Онищенко О. М., Пархомець М. К., Пасхавер Б. Й., Поплавський В. Г., Саблук П. Т., Рябоконець В. П., Черевко Г. В., Янків М. Д., Ярошенко Ф. О. та ін.

Метою статті є розвиток теоретико-методичних засад визначення резервів розвитку сільськогосподарських підприємств на підґрунті дослідження динаміки промислового птахівництва Черкаської області.

У Черкаській області птахівництво є однією з провідних галузей тваринництва, продукція якої займає значне місце в раціоні харчування населення області. Станом на 1 січня 2009 року за чисельністю поголів'я птиці Черкащина займала 3 місце серед регіонів України, а на 1 жовтня 2009 р. – 2 місце (після Київської області) і в загальнодержавній чисельності займає більше 10 %. З 2000 року спостерігається збільшення чисельності поголів'я птиці в сільськогосподарських підприємствах і в загальній чисельності становить 72 %, а на 01.10.2009 р. – 77 %, проти 16 % на 01.01.2000 р.

Вирощуванням птиці займаються 39 сільськогосподарських підприємств області, які утримують більше 20 млн голів (рис. 1). На сьогодні провідними виробниками м'яса птиці є ЗАТ "Миронівська птахофабрика" та ДП "Перемога Нова". Їх частка становить 86 % обсягу м'яса птиці, виробленого сільськогосподарськими підприємствами Черкащини.

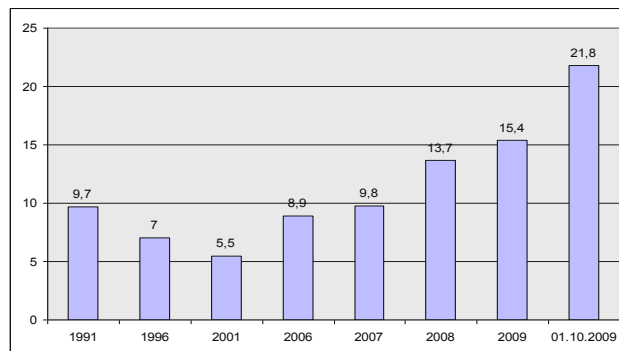

Рис. 1. Чисельність поголів'я птиці на початок 2010 року, млн голів

Питома вага продукції птахівництва в загальному обсязі продукції тваринництва становила 28 % (проти 5 % у 2000 р.), з них 25 % займає продукція вирощування. Сільськогосподарські підприємства на сьогодні за безпечують 92 % обсягів продукції птахівництва, решта – господарства населення.

Виведенням молодняка птиці займаються 8 інкубаторно-птахівничих і 8 сільськогосподарських підприємств, ними у 2008 р. виведено 10,3 млн голів молодняка, що на 36 % більше 2007 року.

Сільськогосподарськими підприємствами у 2008 році вироблено м'яса птиці (у забійній вазі) на 36 % більше відповідного періоду 2007 року. Виробництво становить 143,5 тис. т, що відповідає 1 місцю серед областей України (рис. 2).

Таблиця 1

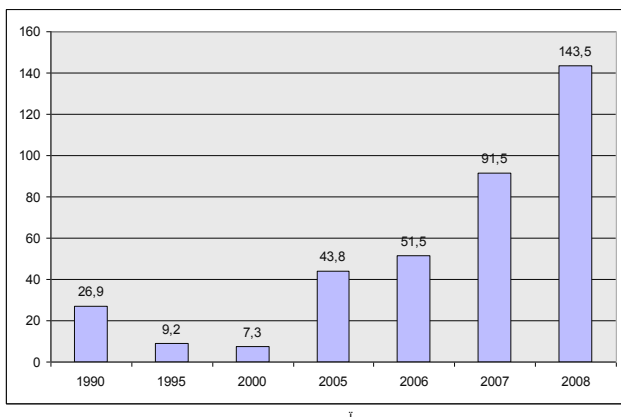

Рис. 2. Виробництво м'яса птиці у забійній вазі, тис. т

У 2008 році внесок у загальнодержавне виробництво м'яса птиці становить 18,1 %, що відповідає 2 місцю серед регіонів України (в 1990 р. на частку Черкащини припадало лише 4 % виробництва м'яса птиці).

Частка м'яса птиці у загальному виробництві м'яса всіх категорій господарств у 2008 році становила 71 % (у 1990 р. – 14 %, а у 2000 р. лише 10 %).

Виробництво м'яса птиці є важливим напрямком діяльності у промисловості області. Черкащина займає друге місце поміж інших областей у виробництві м'яса і субпродуктів птиці, що складає майже чверть від їх виробництва в Україні.

У 2008 р. м'яса і субпродуктів птиці свіжих чи охолоджених вироблено 135,6 тис. т, у січні – вересні 2009 р. – 138 тис. т, відповідно морожених вироблено 12,3 тис. т, у вересні 2009 р. – 7,2 тис. т.

Спостереження за зміною цін на м'ясо птиці в роздрібній торгівлі свідчить, що вони у 2008 р. порівняно з 2007 р. зросли на 67 %, а у 2009 р. знизились на 4,1 % (рис. 3).

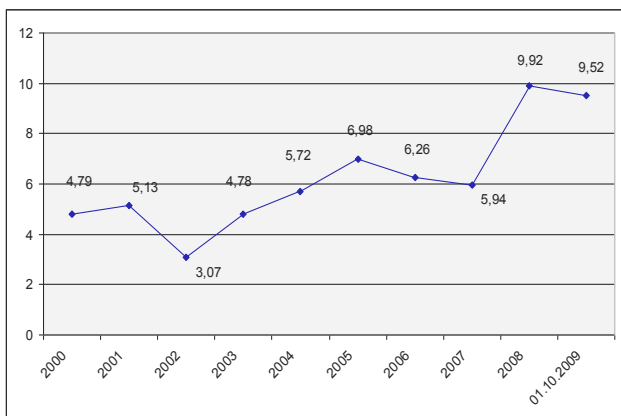

Рис. 3. Динаміка середньореалізаційних цін на м'ясо птиці, грн

Отже, період з 1990 по 2008 рр. в Черкаській області характеризується кількісним і якісним зростанням поголів'я та виробництва м'яса птиці на основі будівництва нових птахофабрик, модернізації існуючих, використання резервів зниження собівартості, підвищення обсягу продукції, пошуку оптимальної цінової політики, державних методів регулювання виробництва (табл. 1).

Основні економічні показники птахівництва Черкаської області за 1990 – 2008 рр.

Показники	Роки							2009 до 1990
	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	
1. Поголів'я птиці, тис. голів	9768,0	6999,2	5475,1	8900,3	9807,5	13674,7	15400,6	1,5 рази
2. Вироблено м'яса птиці, у забійній вазі, тис. тонн	26,9	9,2	7,3	43,8	51,5	91,5	143,5	5,3 рази
3. Реалізовано м'яса птиці (бройлерів), тис. тонн	9,8	3,4	2,7	16,2	19,0	33,8	53,1	5,4 рази

Зростання виробництва м'яса птиці обґрунтовано залученням інвестицій та будівництвом нової потужної птахофабрики у Канівському районі ЗАТ "Миронівська птахофабрика", яка займає лідируючі позиції у промисловому птахівництві області і разом з дочірнім підприємством "Перемога Нова" виробляє 86 % м'яса птиці.

Щорічне зростання обсягів виробництва дозволило агропромисловим формуванням Черкаської області здійснювати витрати на 1 ц м'яса птиці на рівні 390 грн протягом останніх трьох років, що, у свою чергу, дозволило підтримувати рівень рентабельності продажів, рівний 0,7 %.

Основними джерелами фінансування інвестицій у сільське господарство є власні засоби підприємств й організацій. У 2005 р. їх частка складала 74,9 %.

Згідно з проведеним порівняльним аналізом (табл. 2 – 4) основних показників галузей тваринництва Черкаської області, виявлено тенденцію заміщення продукцією м'яса птиці інших видів м'яса, що говорить про зростаюче значення птахівництва в забезпеченні продовольчої безпеки країни і вимагає активної державної участі в розвитку даної галузі.

Таблиця 2

Динаміка поголів'я птиці, свиней, ВРХ у Черкаській області у 1990 – 2008 рр., тис. голів

Види тваринництва	Роки						
	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008
Птахівництво	9768,0	6999,2	5475,1	8900,3	9807,5	13674,7	15400,6
Свинарство	1141,4	784,6	678,4	393,0	433,3	495,5	448,9
ВРХ	988,6	800,7	476,0	281,8	279,6	269,5	243,6

Таблиця 3

Динаміка цін на м'ясо птиці, свинину, яловичину в Черкаській області, грн/кг у 2005 – 2008 рр.

Види продуктів	Роки				Відхилення 2008 р. до 2005 р., %
	2005	2006	2007	2008	
М'ясо птиці	6,98	6,26	5,94	9,92	142
Свинина	11,8	9,9	7,8	18,0	153
Яловичина	9,9	8,5	6,9	15,4	156

Таблиця 4

Частка м'яса птиці, свинини і яловичини в загальному обсязі виробленого м'яса в Черкаській області, %

Види продуктів	Роки				
	1990	1995	2000	2005	2008
Яловичина	47,3	51,8	44,5	26,5	12,2
Свинина	37,2	35,9	43,5	28,1	16,2
М'ясо птиці	13,8	9,6	9,8	43,1	70,7

У 2008 році вартість 1 кг м'яса птиці відносно 2005 року збільшилась на 42 %, свинини – на 53 %, яловичини – на 56 %, що свідчить про значно нижчу динаміку зростання цін на м'ясо птиці.

З табл. 2 і 3 видно, що птахівництво порівняно з іншими галузями тваринництва має найбільше можливостей досягнення продовольчої безпеки принаймні у своєму секторі м'ясної продукції.

Дані табл. 4 показують, що з 1990 року частка м'яса птиці в загальному обсязі виробленого м'яса зросла на 57 %, а за останні 8 років – на 60,9 %. Це у свою чергу говорить про поступове заміщення продукцією м'яса птиці інших видів м'яса, що ще раз підтверджує необхідність пріоритетної державної підтримки птахівництва для розвитку господарств даної галузі в рамках розширеного відтворення.

За даними табл. 5 можна стверджувати, що в сучасний період розвитку економіки птахівництва Черкаської області підтвердило статус однієї з перспективних галузей сільського господарства. Це видно з того, що за останній 4-річний період стану економіки м'ясного птахівництва витрати щороку покривалися виручкою, спостерігається також тенденція до зростання відносного коефіцієнта (ГВ/ВВ) з 1,29 у 2005 р. до 1,56 у 2008 р.

Таблиця 5

Співвідношення сумарної грошової виручки від реалізації продукції і сумарних витрат на виробництво у птахівничих господарствах Черкаської області за 2005 – 2008 рр.

Роки	Грошова виручка (ГВ)		Витрати на виробництво (ВВ)		Відносний коефіцієнт (ГВ/ВВ)	
	тис. грн	індекс	тис. грн	індекс	тис. грн	індекс
2005	512,3	1,00	398,2	1,00	1,29	1,00
2006	573,4	1,12	410,9	1,03	1,39	1,09
2007	967,6	1,89	669,9	1,68	1,44	1,13
2008	2 146,7	4,19	1 373,3	3,45	1,56	1,27

Аналіз основних показників показав, що в Черкаській області на ЗАТ "Миронівська птахофабрика" та її дочірньому підприємстві "Перемога Нова" за останні 5 років рентабельність зросла в 2,4 раза, ними виробляється 86 % продукції м'яса птиці області.

Валове виробництво м'яса птиці на даному підприємстві в середньому на рік збільшувалося на 46 %. Лише в 2006 р. порівняно з середнім показником за 5 років зростання обсягу виробництва м'яса птиці склало 17 %, а найбільше зростання відбулось у 2007 р. і досягло 77 % та у 2008 р. – 56 % у зв'язку з введенням нових потужностей.

Одночасно із зростанням обсягу виробництва підвищився середньодобовий приріст (згідно з даними за ЗАТ "Миронівська птахофабрика") з 40 г в 2004 р. до 50 г в 2008 р. при витратах корму 1,7 у.к.од. Крос став володіти більш високим генетичним потенціалом швидкості зростання, а саме: збереження більше 95 %,

термін відгодівлі – 37 днів. Це пояснюється поліпшенням кормової бази і впровадженням нових технологій.

Керівники згаданого закритого акціонерного товариства вважають, що українська влада слабо підтримує тих, хто займається вітчизняним виробництвом продуктів харчування. Ще 20 років тому Україна була продовольчо незалежна. І сьогодні вона може повернути собі такий стан. Лише за останні два роки птахівництво Черкаської області зуміло майже утричі збільшити обсяги виробництва м'яса птиці з 51,5 тис. тонн у 2006 році до 143,5 тис. тонн у 2008 р., а за обсягами виробництва м'яса на душу населення удвічі – з 84,6 кг у 2006 р. до 155 кг у 2008 р., частка м'яса птиці в якому 70 %. Цей показник майже удвічі перевищив середній показник по Україні (41,2 кг).

Господарствами всіх категорій птахівничих підприємств за 2008 рік вирощено 143,5 тис. тонн м'яса птиці, що на 56 % вище минулорічного обсягу і у 5 разів більше обсягу 1990 року. Нині птахівники області займають 2 місце в Україні за чисельністю поголів'я птиці, а їх частка в загальнодержавній чисельності птиці складає більше 10 %.

За даними Головного управління статистики у Черкаській області поживленню птахівництва Черкащини, поліпшенню його фінансового стану сприяли протягом останніх п'яти років притоки масштабних інвестицій. Завдяки великим інвесторам, таким, як акціонерне товариство закритого типу "Миронівський хлібопродукт", у Канівському районі на території шести сільських рад і площі 728 га земель сільськогосподарського призначення у 2004 році розпочато, а в 2007 році закінчено роботи з розміщення та будівництва комплексу з семи бригад з вирощування курчат-бройлерів, забійного комплексу, інкубатора, сан-пропускника, споруд для зберігання кормів. Одна бригада складається з 16 пташників ємністю 50 тис. курчат на одну посадку. Загальна потужність птахофабрики складає 5 млн 600 тис. курчат на одну посадку.

Завдяки фінансовим ресурсам АТЗТ "Миронівський хлібопродукт" ЗАТ "Миронівська птахофабрика" вже зараз виробляє щоденно більше 20 тис. тонн м'яса птиці у живій вазі, що дозволяє даному підприємству займати лідируючі позиції серед кращих підприємств країни за обсягами продукції птахівництва.

Аналіз даних, що відображають тенденцію динаміки використання внутрішніх ресурсів, показав, що в більшості птахівничих підприємств відсутня пропорційність між основними показниками. Так, у ЗАТ "Миронівська птахофабрика", підприємству, що нарощує рентабельність, обсяги фонду оплати праці збільшилися в 3,3 раза, а прибуток – у 16 разів.

Причиною цього бачаться як штучні маніпуляції з елементами валового доходу з боку керівництва, так і відсутність фонду розвитку. У зв'язку з цим є необхідність у пошуку внутрішніх резервів зростання доходів, що дасть можливість стабілізувати пропорційну залежність між основними елементами господарських процесів. Тому, на погляд автора, важливим є вдосконалення амортизаційної політики підприємства як одного з джерел внутрішніх резервів та вдосконалення бази, що підлягає оподаткуванню, як джерела зовнішніх резервів.

Динаміка нарахування амортизації в активній частині у великих підприємствах за останні 5 років має тенденцію до зниження, що не дозволяє оновлювати машини та устаткування високими темпами. Підприємство ЗАТ "Миронівська птахофабрика" має новітні обладнання та технології, проте ступінь зносу устаткування на інших птахофабриках області складає 65 %. Господарювання на розширеній основі вимагає оновлення устаткування й зрочення частки зносу в найближчі роки. На погляд автора, активна інвестиційна політика держави сприятиме

вкладанню коштів в основні засоби птахогосподарств відстаючих птахофабрик за рахунок придбання нового устаткування та сприятливої виробничої і фінансової бази, що дасть можливість вийти їм на рівень розширеного відтворення. Допомога підприємствам-аутсайдерам дасть можливість їм бути привабливими з позиції об'єднання в організаційно-інтегровану структуру.

Ефективність діяльності господарств м'ясного птахівництва та економічна доцільність їх функціонування пов'язана з їх рентабельністю, про яку можна судити за прибутковістю ресурсів або продукції підприємств. ЗАТ "Миронівська птахофабрика" має тенденцію до зростання рентабельності й обсягів виробництва.

На основі виробничих даних можна зробити висновок про те, що фінансова підтримка від держави, потужних інвесторів та інших джерел фінансування найбільшим чином сприятиме розширеному відтворенню на птахофабриках регіону.

Механізм регулювання ринку м'ясної продукції, спрямований на забезпечення прибутків товаровиробникам для ведення розширеного відтворення, підтримку споживання населення високоякісною м'ясною продукцією на рівні медичних норм за прийнятними цінами, створення умов для конкуренції та обмеження монополізму у м'ясному птахівництві приводить до здешевлення продукції та поліпшення конкурентного становища регіональних товаровиробників на м'ясному ринку птиці.

Збільшення обсягів виробництва м'яса птиці могло б бути ще більшим, якби вдалося знизити негативний вплив зовнішніх чинників, основним з яких є нееквівалентність цін виробників засобів виробництва, м'ясовиробників та споживачів цін, що призводить до послідовного зростання питомої ваги витрат птаховиробника на одиницю продукції.

Підвищення рівня продовольчої безпеки держави на основі нарощування виробництва продуктів харчування, поліпшення їх якості та збалансованості за поживними елементами, а також забезпечення захисту інтересів вітчизняного виробника є стратегічним пріоритетом соціального та економічного розвитку України в умовах ринкових перетворень. Для вирішення харчової проблеми продукти птахівництва, зокрема, виробництво пташиного м'яса, за співвідношенням ціни та якості, враховуючи купівельну спроможність населення України, завжди займало провідні позиції. Однак в агропромисловому виробництві України галузь птахівництва залишається проблемною, хоча в той же час стрімко розвивається. Створити сприятливі умови для підвищення ефективності птахівництва в цілому, забезпечити населення високоякісними продуктами харчування, витримати значну конкуренцію на внутрішньому ринку і знайти шляхи виходу на зовнішній ринок – ось перелік далеко не всіх питань, які стоять перед галуззю Черкаської області на сучасному етапі розвитку як і України в цілому.

В організаційно-технологічному розвитку товариницьких галузей птахівництва є галуззю, яка найбільше відповідає умовам застосування інтегрованої моделі "селекція – споживач кінцевої продукції", спрямованої на тісне поєднання всіх ланок виробничого процесу і забезпечення економічних інтересів учасників спільної діяльності в одержанні високих результатів. Характерними особливостями цієї галузі порівняно з іншими є обмеження територіальної потреби розміщення виробництва м'яса птиці, висока біологічна скоростиглість птиці та швидкий відтворювальний цикл, що має надзвичайно велике значення для ритмічного постачання цінної і незамінної свіжої висококалорійної продукції споживачам у великі міста, промислові центри, курортні зони. Особливості утримання птиці при застосуванні сухого ком-

бікорму для годівлі, як основної складової технологічного процесу виробництва продукції птахівництва, сприяють впровадженню комплексно-механізованих й автоматизованих безвідходних технологій в інтегрованих господарських структурах.

Широкі можливості забезпечення високої територіальної концентрації поголів'я із застосуванням сучасних індустріальних методів утримання птиці, інноваційних досягнень сприяють зростанню продуктивності праці в галузі. Птахівництво досить ефективно реагує на розвиток інтенсифікації виробництва і належить до числа галузей, які мають можливість здійснювати розширене відтворення за рахунок впровадження прогресивних технологій, застосування інновацій і випуску конкурентоспроможної продукції. Лише тут виробляється цінне, необхідне для населення м'ясо птиці, яке може відповідати світовим стандартам. У розвитку цієї галузі світова економіка в цілому набагато випередила країни, що розвиваються, або звільнилися від тоталітарного режиму. В Україні ця галузь потребує прискореного технічного переоснащення, застосування прогресивних технологій. Світова практика доводить, що країни, в яких широко застосовують інноваційні досягнення, знаходяться в авангарді розвитку. Кожна національна інноваційна система несе в собі певну історичну спадщину нації, але інноваційні системи кожної країни не можуть існувати без інтеграційних взаємовідносин зі світовими системами, а також з окремими країнами.

Інноваційні системи мають бути міждержавними з елементами національних особливостей, але інноваційні системи кожної країни не можуть існувати без інтеграційних взаємовідносин зі світовими системами, а також з окремими країнами. Інноваційні напрями підвищення ефективності галузі птахівництва дають змогу поліпшити життєвий рівень населення; зміцнити фінансовий стан підприємств і розширити їх можливості щодо подальшого розвитку інноваційної діяльності, вирішити соціальні проблеми сільських територій, сприяти збереженню й оздоровленню навколишнього природного середовища.

Процес вирощування всіх видів птиці включає такі операції: племінна селекція, підготовка яєць до інкубації, інкубація, вивід молодняку, вирощування молодняку, утримання та годівля птиці, лікування і нарешті забій та переробка кінцевого продукту. При цьому необхідно врахувати такі чинники, як біологічні особливості сільськогосподарської птиці технологічного призначення, особливості племінної роботи, технології інкубації, вирощування та утримання м'ясного молодняку. Тобто технологічний процес, як зазначалося вище, – багатовступінчастий, вимагає значних інноваційних вкладень, а також використання новітніх технологій для утримання конкурентоспроможності на внутрішньому та світовому ринках.

Література: 1. Тваринництво Черкащини : статистичний збірник / Державний комітет статистики України ; Головне управління статистики у Черкаській області. – Черкаси, 2008, 2009 рр. 2. Статистичний щорічник України за 2008 рік / Державний комітет статистики України. – К., 2009. 3. Ярошенко Ф. О. Птахівництво України: стан, проблеми і перспективи розвитку / Ф. О. Ярошенко ; Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки" – К. : 2004. 4. Програма розвитку галузі птахівництва України на 2005 – 2009 роки. – К. : Асоціація "Союз птахівників України", 2005. 5. Маламуд Д. Б. Производственно-экономический потенциал птицеводства / Д. Б. Маламуд // Пищевая промышленность. – 2004. – № 9.